

CAMIÑOS DENOMINATIVOS CARA A UN MESMO CONCEPTO

Sabela Fernández Silva, Judit Freixa Aymerich

Institut Universitari de Lingüística Aplicada
Universitat Pompeu Fabra

Resumo

Neste artigo presentamos unha revisión teórica sobre o concepto especializado e a relación que mantén coa denominación. Nós defendemos que existe un grao de motivación importante na denominación terminolóxica e que, a través dela, se fan visibles uns trazos semánticos determinados, achegándonos así unha visión particular do concepto. Por último facemos unha proposta de análise da variación terminolóxica consistente en recompilar as diferentes variantes e analizar o contido semántico expresado na denominación. Os exemplos foron tirados dun corpus de textos bilingüe francés-galego sobre o marisqueo.

Palabras chave: denominación, concepto especializado, análise semántica, variación denominativa, motivación denominativa, terminoloxía.

Abstract

This article presents a theoretical review on the specialized concept and its relationship with denomination. We argue for the existence of an important degree of motivation in the naming process. Each denomination shows a particular vision of the concept, allowing to visualize certain semantic features. Finally a proposal of semantic analysis for terminology variation is suggested, based on the observation of the semantic contents of denominative variants. The analysis is exemplified with a bilingual corpus of terms in the field of shellfish handling in Galician and French.

Keywords: denomination, specialized concept, semantic analysis, denominative variation, denominative motivation, terminology.

1. Introducción

En traballos anteriores defendemos que os termos non só denominan senón que tamén significan. Con esta afirmación pretendiamos afastarnos da idea

segundo a cal a función da denominación terminolóxica é, a diferenza do significativo do signo lingüístico non especializado (as palabras da lingua xeral), estrictamente distinguir un concepto polo nome que lle é propio.

A denominación ten de certo un funcionamento semántico-referencial específico, mais a aceptación teórica desta especificidade non exclúe que a denominación achega información semántica complementaria polo feito de *apuntar* ao concepto dun xeito concreto, facendo visible unha escolla de trazos semánticos por enriba doutros que tamén forman parte do concepto.

Algúns autores falan de *motivación* ou *motivo* (Kokourek, 1991) para explicar a orixe desta escolla semántica cristalizada na denominación; outros, desde unha análise máis psicolingüística, falan de *saillance conceptuelle* (Boisson, 1996) ou de *saillance perceptuelle* (Constantin de Chanay, 2001); outros perciben neste fenómeno o punto de partida para a distinción entre concepto e significado (Diki-Kidiri 2002); e outros prefiren falar de *punto de vista*, *perspectiva* ou *visión* do concepto (Boisson, 2001; Cabré, 1999).

Neste artigo propoñémonos analizar de que forma as diferentes denominacións para un mesmo concepto constitúen camiños denominativos diferentes que evidencian unha determinada visión do concepto. Neste artigo defendemos que unha análise conxunta destas variantes nos debe permitir entender por unha banda en que consiste realmente a denominación en terminoloxía e, pola outra, cales son as causas máis profundas da variación terminolóxica e se a súa presenza encerra algunha utilidade cognitiva. Para ilustrar as nosas reflexións basearémonos en exemplos extraídos dun corpus de textos sobre o marisqueo escritos en galego e en francés.

2. Consideracións teóricas necesarias para o noso enfoque

Non parece posible penetrarmos no tema que nos propoñemos sen antes revisar o que se ten dito en terminoloxía sobre *concepto*, *denominación* e a relación entre ambos, así como sinalar cales son as achegas máis relevantes para o noso enfoque. Necesariamente, a revisión teórica que propoñemos arredor destes conceptos, que tantas páxinas de semántica e terminoloxía encheron, será breve e parcial. O noso único obxectivo é situar o problema e illar os elementos teóricos útiles para a nosa proposta de análise, que decidimos chamar *camións denominativos* e que se presenta como unha adaptación dos *chemins dénominatifs* de Petit (2001) pero tamén como a forma de unirmos estes elementos teóricos útiles para visualizar a variación dos termos.

2.1. O concepto: como se forma e como se analiza

As teses verbo da formación dos conceptos especializados foron evolucionando paralelamente ás reflexións sobre o estatus lingüístico da unidade terminolóxica. Nun primeiro estadio, que se corresponde coa preeminencia da Teoría Xeral da Terminoloxía (TXT), predomina unha concepción loxísta dos conceptos, dentro da liña aristotélica; son consideradas unidades de

coñecemento que organizan a realidade que percibimos a través do noso entendemento con independencia do sistema lingüístico que as representa. A medida que a disciplina terminolóxica adquire unha orientación máis descritiva, e xa non só os especialistas, senón tamén os lingüistas se interesan polo seu estudo, a visión estática do concepto abandónase en favor dunha concepción máis flexible. Unha diversidade de parámetros antes ignorados empezan a ser tidos en conta, e a comunicación especializada mediante a cal se vehiculan os conceptos empézase a considerar non só un sistema de representación do coñecemento, senón unha interacción entre actores sociais, o reflexo dunha conceptualización ou un sistema comunicativo que integra todas estas vertentes.

Así pois, na TXT Eugen Wüster defendía que os conceptos existen de maneira independente ao signo que os representa e que se forman nunha etapa previa á da atribución dunha denominación. Por iso, os conceptos situábanse no centro de interese dos terminólogos, xa que eran aquelas entidades estables as que desempeñaban un rol clave para a estruturación do eido de especialidade.

A delimitación dos conceptos representados polos termos (entendendo *termo* como sinónimo de *denominación*) e o establecemento de relacións entre eles configuran a estrutura de coñecemento dese determinado eido de especialidade. Esta visión implica que o ámbito dos conceptos e o das denominacións son independentes. En primeiro lugar accédese ao concepto e só despois se lle atribúe unha denominación, que non é senón unha representación do concepto.

Esta concepción da existencia do coñecemento especializado con independencia do sistema lingüístico é a que afasta o obxecto de estudo terminolóxico do lingüístico, polo que atopamos nos primeiros anos de desenvolvemento da especialidade que en terminoloxía se manipulan conceptos e se diferencian explicitamente do significado que posúen as palabras:

“La terminología considera que el ámbito de los conceptos y el de las denominaciones (=los términos) son independientes. Por esta razón los terminólogos hablan de conceptos, mientras que los lingüistas hablan de contenidos de palabras, refiriéndose a la lengua general” (Wüster, 1979, p. 22)

Por mor da forte influencia que exerceu a TXT e á solidez das súas afirmacións sobre o concepto, as ideas que dela se desprendían foron adoptadas como dogma durante décadas ata que xurdiron novas concepcións. En 1995, por exemplo, Sager e Kageura defenden a idea de que o concepto é unha interacción entre a cognición e a atribución dun nome (*naming*) e que no proceso cognitivo, os seres humanos ordenamos elementos que percibimos a través dos sentidos en función de características similares, e agrupámoslos para formar conceptos e clases de conceptos.

“In a simplified manner we could also say that perception is a process which maps extensional items to provisionally established and intensionally defined concepts” (Sager & Kageura 1995, p. 195).

O principio que goberna o proceso cognitivo de categorización é o desexo de ordenar os estímulos da realidade segundo criterios ou trazos que consideramos relevantes para cada grupo en cuestión. Isto lévanos a buscar trazos idénticos ou similares e a rexeitar os que non o son.

Geeraerts *et al* (1994), desde a semántica cognitiva e cunha concepción do concepto especializado directamente herdada da teoría do prototipo, refírese aos conceptos como categorías, e sostén que se trata de categorías mentais non obxectivas que non existen independentemente da mente humana, polo que deben ser estudados sempre dentro do seu contexto experiencial.

Desde unha perspectiva sociolingüística, Gaudin (2003) postula unha interacción entre os conceptos e a linguaxe, insistindo no carácter activo dos axentes sociais na construción e continua actualización do significado nas producións textuais. Gaudin retoma as ideas de teóricos como Putnam, para quen a lingua desempeña un papel fundamental na construción do saber. O mundo referencial que percibimos parcelado a través da nosa particular categorización vén determinado polo instrumento da linguaxe. Para comprender mellor o proceso de categorización da realidade, cómpre ter en conta catro elementos fundamentais: 1) Existe unha relación entre lingua e realidade; 2) referir é un acto ou un proceso levado a cabo por axentes sociais. Polo tanto, está suxeito aos cambios impostos polo intercambio entre locutores e ao paso do tempo. Isto explica que os conceptos cambien, aumenten ou se reduzan e que as denominacións permanezan, sen que por iso as ontoloxías se vexan alteradas; 3) A acción de referir é interlocutiva, dialogada e o resultado da interacción; 4) Os textos desempeñan un papel fundamental na construción do significado e, asemade, na construción de referentes (“les significations sont fixées dans des discours. Et ce sont eux qui les font évoluer, notamment vers plus ou moins de précision dans la construction de la référence”) (Gaudin 2003, p. 42).

Por outra banda, a diferenciación entre concepto e significado é motivo de discrepancias entre autores, especialmente á hora de abordar a tarefa da análise semántica. Así, o concepto pode ser entendido como equivalente do significado (e nesa concepción sitúase Cabré 1999), ou como algo distinto e diferenciado a nivel teórico. Na liña lexicográfica, autores como Thoiron (1996), Boisson (2001) ou Béjoint (2001) defenden que o concepto é unha unidade do noso sistema conceptual que opera no nivel cognitivo, diferente do semántico, formado por trazos semánticos.

Desde unha óptica diferente, Diki-Kidiri (2002) tamén propón a distinción entre concepto e significado e introduce, ademais, a noción de *percept*, entendida como a forma de significar:

«En nous appuyant sur des données tirées de plusieurs langues et cultures tant africaines qu'européennes, nous montrerons que bien que les notions de concept et de signifié puissent tous les deux évoquer les mêmes produits culturels de l'esprit humain, le concept semble renvoyer à plus d'objectivité et donc à plus d'universalité dans la représentation des choses, tandis que le signifié, lui, paraît plus étroitement dépendant des perceptions particulières à chaque culture.

Or tout comme il peut changer d'une culture à l'autre, le signifié peut changer dans le temps et l'espace d'une même culture. On peut dire que, pour un même objet donné, le concept en est l'idée essentielle, le principe, ou encore l'archétype, tandis que le signifié en est l'angle de vue, un angle qui implique par définition la possibilité d'autres angles de vue susceptibles d'être sélectionnés. C'est pourquoi nous l'appelons percept par analogie à concept." (Diki-Kidiri 2002, p. 6).

Á hora de operar coa semántica dos termos, estes adoitan ser representados como a suma de trazos conceptuais. A identificación dos trazos riscos conceptuais realízase mediante unha serie de estratexias, sendo a máis efectiva a interrogación a especialistas. O contido dun concepto é expresado nunha definición, onde se fixan os seus límites mediante a explicitación das relacións que mantén con outros conceptos.

Porén, outros defenden a estratexia de observación dos termos no seu comportamento discursivo, extraendo información das proposicións nas que se atopan inseridos nos textos. Gaudin (2003) é partidario da estratexia textual, posto que para el o concepto cobra sentido cando se combina con outras palabras nun texto. Así mesmo, afirma que é un error reducir o contido dun concepto á súa definición, xa que as nocións son "desenvolvementos, discursos, construcións". A definición dun termo limitada ao establecemento das súas relacións con conceptos xerais perde información, posto que se perde a información textual e quedan ocultos os cambios de significado que estes experimentan co tempo ou as actualizacións de significado que se producen cando se insiren nun contexto.

Agora ben, a representación do concepto como unha suma de trazos conceptuais resulta insatisfactoria para un grande número de investigadores. Desde a semántica cognitiva criticase especialmente a visión dos conceptos como un conxunto de trazos, xa que estes posúen unha estrutura prototípica que non se axusta á definición clásica de trazos necesarios e suficientes. Así mesmo defenden que na nosa mente os conceptos non se almacenan como sumas de trazos e que extraer información do contexto ou interrogar a especialistas non é dabondo para elaborar unha estrutura de coñecemento e diferenciar uns

conceptos doutros, xa que moitas veces nin eles mesmos poden determinar con precisión onde comeza un concepto ou termina outro, ou se un determinado referente pertence a unha ou outra categoría.

Malia estas reticencias cara á visión estruturalista, todos os que traballan con análise semántica operan en maior ou menor medida con trazos. Algúns concédennles unha utilidade heurística para a representación do significado dun termo, pero partindo da base de que un concepto non é a suma dos seus trazos conceptuais. Mesmo Geeraerts *et al.*(1994) proceden a unha análise compoñencial dos referentes, ao que lles recoñece unha importancia heurística como instrumento descritivo.

“There can be no semantic description without some kind of decompositional analysis: it is hard to conceive of any form of comparative analysis that does not involve breaking down the comparanda into components and characteristics” (Geeraerts *et al.* 1994, p. 38)

2.2. A denominación e os camiños denominativos

Como dicíamos no apartado da introdución, a función que se lle atribúe á denominación terminolóxica é distinguir un concepto polo nome que lle é propio. Isto significa que se lle atribúe unha particularidade semántico-referencial que Kleiber, talvez o autor que máis achegou ao estudo da denominación, chamou *paradoxo semántico da denominación*.

No seu traballo de 2001, Kleiber revisa o seu famoso artigo de 1984, “Dénomination et relations dénominatives” que resume en oito puntos. Interésanos agora reproducir os tres primeiros, que se manteñen na revisión de 2001 e pódense enunciar do xeito seguinte:

1. Dénominación é a relación entre unha expresión X e un elemento X da realidade. Denominación é tamén esta expresión lingüística.
2. A diferenza da designación, a denominación é o resultado dun acto de denominación previo, é dicir, a denominación é o froito da instauración dunha fixación referencial previa, que pode ser o resultado dun acto de denominación efectivo ou dun costume asociativo.
3. A dita asociación referencial ten que ser duradeira.

Como non pode ser doutro xeito, compartimos as afirmacións de Kleiber, pero neste traballo interésanos facer fincapé na porta á dubida que se abre nos puntos segundo e terceiro: Como valorar, medir, avaliar a asociación referencial entre a expresión e o obxecto?, como valorar, medir, avaliar a duración denominativa?

A análise dos termos en contexto lévanos á imposibilidade de atopar resposta satisfactoria a estas preguntas e a oposición entre designación e denominación

tórnase tan escura no nivel de análise textual coma evidente no nivel teórico. Por iso non nos parece desencamiñada a proposta de Petit (2001) de distinguir a *dénomination statutaire* da *dénomination occurrentielle*. Así, a ambigüidade opositiva mantense na práctica pero, polo menos, todas considéranse denominacións¹.

Os recentes traballos sobre a variación denominativa en terminoloxía demostran que a maioría de conceptos están suxeitos a multiplicidade denominativa e, así, ó ser negado o ideal de biunivocidade terminolóxica, demóstrase que a particularidade semántico-referencial da denominación se mantén indefinida. Aceptamos a súa existencia teórica mais non chegamos a expresala de xeito aplicable.

O certo é que esta multiplicidade denominativa para un mesmo concepto *responde* a unha diversidade de causas (Freixa, 2005 e 2006) e *parte* dunha evidencia incontestable: aínda que o signo lingüístico é arbitrario, as denominacións terminolóxicas son na súa maioría motivadas e as posibilidades de motivación son múltiples, polo que atopamos a convivencia de diferentes denominacións para apuntar a un único concepto.

A discusión verbo do carácter motivado ou convencional da linguaxe ten un interese especialmente relevante cando nos situamos no terreo terminolóxico. Xa na TXT, que teoricamente defende a asociación arbitraria entre denominación e concepto, fórmulanse directrices para a escolla das denominacións, nas que se priorizan un tipo de trazos semánticos por enriba doutros.

Así, as características intrínsecas teñen preferencia sobre as extrínsecas, e dentro destas últimas, as características de uso prefírense ás de orixe. (Wüster, 1979, p. 91). Esta motivación na elección denominativa prodúcese unicamente nas unidades compostas de máis de un elemento verbal, as cales constitúen “unha definición abreviada dese concepto” (Wüster, 1979, p. 86).

Segundo Kokourek (1991, p. 172-173), é arbitraria toda unidade na que a forma evoca un sentido global, e considérase motivada aquela unidade na que a forma suxire, ademais do sentido global, elementos do contido que indican por que a forma é empregada para designar ese sentido dado. O mesmo autor afirma que en terminoloxía a meirande parte dos termos son motivados, e que o predominio da motivación é tan pronunciado que constitúe un carácter esencial da formación terminolóxica, de modo que normalmente a forma dos termos suxire unha parte do seu sentido.

Outros autores, como Lethuiller (1989), refírense á *evocación*, definida como a maneira na que a denominación se achega ao concepto, fenómeno que non presupón a negación do carácter arbitrario do signo lingüístico, senón que ten que ver co xeito de designar. Esta proposta baséase na idea de que a noción é un “esquema de descrición” e que este esquema é como o esqueleto envolto por unha substancia que son os caracteres constitutivos.

¹ Nin que dicir ten que formas parafrásticas e outras expresións creadas *in situ* non se considerarían denominacións desde o noso punto de vista.

En realidade estas afirmacións son perfectamente coherentes co expresado por Diki-Kidiri reproducido no apartado 2.1. Diki-Kidiri mantén que a selección dun ángulo de visión (é dicir, unha *percepción*, matiza o autor e de alí a súa proposta de *percept*) é tributaria de costumes, analoxías e estratexias de aprehensión enormemente condicionadas pola conciencia da experiencia anterior cuxas pegadas pódense atopar na memoria das palabras. E estas consideracións lévano a afirmar:

“Il s’en suivra que le rapport entre le concept et le percept comporte toujours une part de motivation qui suscite et oriente les choix de dénomination. Le signe linguistique ainsi produit ne peut être totalement arbitraire de ce point de vue. Même lorsque le concept est nouveau, le choix de sa dénomination est motivé et conditionne indirectement la formation du signifiant.” (Diki-Kidiri 2002, p. 6-7)

Non podemos deixar de reproducir as súas palabras exactas acerca da distinción entre concepto e percepto, así como tampouco podemos deixar de subliñar a súa validez para o noso enfoque:

“Le percept n’est donc pas l’équivalent du concept, mais seulement un pointeur vers le concept, un point d’encrage qui permet de saisir globalement le concept, sans avoir à en reconstituer tous les éléments structurels”. (Diki-Kidiri 2002, p. 13)

A motivación das denominacións pode ter a súa orixe no que Constantin de Chanay (2001) chama *saillance perceptuelle*, nun intento de seleccionar denominativamente aquilo que resulte máis adecuado ao auditorio e a un contexto particular. Pero outros autores defenden que poden convivir diferentes visións dun concepto e de aí xorde a multiplicidade denominativa. Así, Boisson (1996; 2001), quen se interesa pola forma en que os termos son comprensibles e interpretables e, nas súas palabras, “à la manière dont le concept est atteignable à partir de sa dénomination”, afirma o seguinte:

“C’est à partir de ce schéma définitionnel brut, dont on postulera l’existence psychologique comme matériau premier de la dénomination disponible pour les diverses langues, que se fabrique la dénomination. Dans celles-ci, il est procédé à des sélections d’éléments en fonction de leur degré d’informativité. Mais, de plus, la dénomination manifeste divers types d’angles de vue sur l’objet, et ce sont ces diverses *visions* que nous allons maintenant examiner”. (Boisson 2001, p. 147)

Exactamente como nós defendemos coa proposta dos camiños denominativos, Boisson mantén que a análise dunha denominación nos seus elementos

de nominación permite captar unha parte do significado do concepto, que é simbolizada e que confire ao significante a súa motivación, a súa interpretabilidade. É o contido que se pode ler na denominación.

Nas nosas palabras, trátase do camiño de expresión e de acercamento ao concepto, o camiño denominativo no que se priorizou un aspecto do seu contido semántico global. Porque os termos non só denominan, senón que tamén significan.

3. Análise

Neste apartado analizaremos algúns exemplos de variación denominativa intralingüística ou interlingüística. O que nós propoñemos é observar de qué xeito as distintas denominacións abordan un mesmo concepto, de acordo co visto en páxinas anteriores.

3.1. Procedencia dos exemplos

Os exemplos analizados foron extraídos dun corpus de textos sobre a explotación humana dos recursos do marisqueo para o consumo humano con finalidades comerciais. O corpus, procedente dun traballo anterior (Fernández Silva, 2006), está composto de textos en galego e francés (ver anexo 1) localizados en Internet, especializados no tema mencionado e emitidos por organismos oficiais, públicos ou privados.

3.2. Método de análise

Dos textos descritos seleccionáronse algúns exemplos nos que as variantes denominativas presentan como mínimo un cambio léxico. Prescindimos polo tanto do resto das variantes, xa foran gráficas, ortográficas, morfosintácticas, etc.

A análise baséase na observación do significado a partir da forma lingüística das unidades. A descrición non pretende ser exhaustiva nin tampouco quixemos incluír todos os trazos, de xeito que non recorremos a ningún glosario especializado nin consultamos a especialistas. O noso propósito é analizar a información semántica expresada na denominación e dese xeito observar que tipo de trazos se fan visibles mediante elementos denominativos e cales quedan omitidos.

A utilidade dunha análise conxunta das diferentes variantes denominativas reside na pluralidade de visións que se obteñen dun único concepto, o cal permite indagar nas motivacións máis profundas dun fenómeno como a variación conceptual nos textos especializados.

3.3. Análise de exemplos

Nas páxinas seguintes presentamos a análise de exemplos documentados no corpus textual sobre marisqueo. A táboa 1 resume os casos que imos tratar e as catro situacións de variación conceptual que quixemos diferenciar: a) Galego e

francés; b) Variación conceptual na base denominativa; c) Variación conceptual na extensión denominativa; d) Variación conceptual na base e na extensión.

Galego e francés, diferentes visións do concepto

Ex. 1

Galego: *marisqueo*

Francés: *conchyliculture*

Ex. 2

Galego: *inxesta diaria admisible*

Francés: *doses journalières admissibles*

Variación conceptual na base denominativa

Ex. 3

Galego: *sector [subsector, actividade, rama] do marisqueo*

Francés: *activité [secteur] conchylicole*

Ex. 4

Galego: *centro de depuración*

Francés: *centre [établissement, bassin] de purification*

Ex. 5

Galego: *cultivo, cría*

Francés: *culture, élevage*

Variación conceptual na extensión denominativa

Ex. 6

Galego: *draga mecánica vibrante*

Francés: *drague lourde [bretonne]*

Ex. 7

Galego: *ostión xaponés, ostra rizada*

Francés: *huître creuse [japonaise]*

Variación conceptual na base e na extensión

Ex. 8

Galego: *peso seco, materia seca*

Francés: *chair égouttée*

Ex. 9

Galego: *zona de produción*

Francés: *zone de récolte [conchylicole], bassin conchylicole [de production conchylicole]*

Táboa 1. Exemplos analizados

3.3.1. Galego e francés, diferentes visións do concepto

Fixámonos en primeiro lugar nos exemplos que non ofrecen variación denominativa no interior dunha lingua², pero si ofrecen variación conceptual entre as dúas linguas comparadas.

a) *Marisqueo/ conchyliculture*

Neste primeiro exemplo observamos como un termo básico da área e monoléxico nos reflicte dúas visións diferentes do concepto. A motivación en galego preséntanos a actividade humana designada pola procedencia do obxectivo da actividade, mentres que en francés a mesma actividade é denominada polo modo de obtención e a característica externa do obxectivo da actividade.

b) *Inxesta diaria admisible/ doses journalières admissibles*

Neste exemplo obsérvanse tamén diferentes percepcións do concepto. Aínda que en ámbalas dúas linguas se mantén a mesma motivación na extensión (*diaria / journalière* refírense ao período determinado pola duración dun día, e *admissible / admissible* fai referencia ao feito de ser aceptado polo home de previo acordo), a variación conceptual percíbese na diferente base seleccionada por cada lingua. Así, na denominación galega atopamos *inxesta*, é dicir, a cantidade medida sobre a base da acción humana de inxerir, e na denominación francesa atopamos *doses*, que alude á cantidade determinada para posterior administración.

3.3.2. Variación conceptual na base denominativa

Nas unidades poliléxicas, os diferentes achegamentos ao concepto poden observarse nas diferentes motivacións visualizadas tanto nas bases coma nas extensións. En principio, e tal e como defendéramos con anterioridade (Freixa 2002:321), as diferentes bases para denominar un mesmo concepto non deberían presentar unha grande distancia semántica, xa que a base representa o concepto xenérico ou supraordinado.

a) *Sector [subsector; actividade, rama] do marisqueo*

Sector e subsector non son, en principio, unidades intercambiáveis polo feito de ser a primeira un hiperónimo da segunda. Deixando de lado esta consideración lingüística, estas unidades convértense en sinónimos pragmáticos porque un sector sempre pode ser un subsector dunha división máis ampla da realidade. Isto non nega a variación conceptual existente entre *sector* (entendi-

² Aclaremos que si podería haber variación denominativa noutros textos; simplemente non foron detectados sinónimos no noso corpus.

do como a parte diferenciada dentro da organización da actividade produtiva do home) e *subsector* (parte pertencente a outra parte diferenciada dentro da organización da actividade produtiva do home), que se completa coas denominacións *actividade do marisqueo* e *rama do marisqueo*: na primeira o concepto visualízase como un conxunto de accións coordinadas do home e, na segunda, como a división da actividade produtiva do home.

b) *Centre [établissement, bassin] de purification*

Tamén para o francés atopamos exemplos de variación conceptual nas bases denominativas. Así, o lugar onde se produce a acción de limpeza de impurezas (*purification*) pode ser considerado un *centre*, facendo énfase no lugar designado pola posición de converxencia e de concentración; un *établissement*, enfatizando o lugar designado pola acción funcional humana de fixar unha determinada actividade; pero tamén pode ser considerado un *bassin*, atendendo ao lugar definido pola súa forma e función de conter. Neste caso, cada un dos termos empregados como base fan visible un trazo distinto dos que posúe o obxecto denominado. A pesar de designar un único obxecto, cada unha das denominacións amosa unha faciana distinta.

c) *Cultivo / culture* vs. *cría / élevage*

Neste exemplo, tanto o galego coma o francés comparten a alternancia conceptual nas denominacións; neste caso, ao seren denominacións monoléxicas, non se trata propiamente de variación na base, senón no lexema que constitúe a totalidade da denominación.

En ámbalas dúas linguas, a actividade humana que se quere designar aparece motivada de dous xeitos distintos, segundo se o concepto se visualiza como a actividade consistente en obter froitos mediante a sementeira (*cultivo* e *culture*) ou como a actividade na que se alimentan animais controlando o seu desenvolvemento para fins específicos (*cría* e *élevage*).

3.3.3. Variación conceptual na extensión denominativa

No apartado anterior falamos da breve distancia semántica que deben presentar as bases léxicas de sintagmas que se atopan nunha situación de variación. Na extensión, pola contra, é onde se menciona o trazo que o distingue dos demais conceptos subordinados con respecto dun mesmo concepto xenérico representado na base. E dado que un mesmo trazo pode ser abordado de múltiples maneiras, é nas extensións onde defendemos que se pode producir unha maior variación conceptual (Freixa, 2002, p. 321).

a) *Draga mecánica vibrante* vs. *drague lourde [bretonne]*

A *draga mecánica vibrante* (única denominación recollida para o galego) aparece motivada a partir de dous trazos semánticos distintos: o modo de funcionamento e o movemento característico. Porén, as dúas denominacións

francesas documentadas no corpus denominan este mesmo obxecto explicitando aspectos semánticos distintos: o efecto que produce o seu peso sobre o ser humano (*drague lourde*) e a procedencia xeográfica do obxecto (*drague bretonne*).

b) *Ostión xaponés* e as súas variantes

As denominacións atopadas para este molusco son as seguintes: *ostión xaponés* e *ostra rizada* para o galego, e *huître creuse* e *huître japonaise* para o francés. Alén da distinta conceptualización que se observa na alternancia das bases *ostión* e *ostra* para o galego (a base *ostión* fai referencia a unha ostra de grande tamaño), vemos que nas extensións sintagmáticas se visualiza quer a súa procedencia, quer a forma cóncava da concha (*huître creuse*).

3.3.4. Variación conceptual na base e na extensión

Analizamos de seguido algúns exemplos nos que a variación denominativa implica unha variación conceptual na base e na extensión ao mesmo tempo.

a) *Peso seco* e as súas variantes

Para o galego documentamos os empregos *peso seco* e *materia seca* para referirse a un mesmo concepto: na primeira denominación, a base fai énfase na propiedade física por efecto da gravidade; na segunda, á composición interna en tanto que corpo con volume. As extensións manteñen o trazo *seco/a*, que se refire ao estado sen auga no seu interior.

b) *Zona de produción* e as súas variantes

Para o termo *zona de produción* documentáronse os seguintes equivalentes en francés: *zone de récolte*, *zone conchylicole*, *bassin conchylicole*, *bassin de production conchylicole*.

Pódese observar que as catro formas francesas presentan variación denominativa e conceptual tanto nas bases coma nas extensións. Como xa viramos nun exemplo anterior, *zone* e *bassin* amósannos o concepto denominado baixo dúas visións: lugar definido como un espazo limitado ou lugar definido pola súa forma e a súa función de conter.

Nas extensións, atopamos a alternancia entre *de récolte*, facendo énfase na acción funcional de recolectar designada polo xeito no que se obtén o obxecto (apañándoo do chan); *conchylicole*, que apunta cara ao obxectivo da actividade que se leva a cabo (referida ao animal designado pola característica externa de posuír concha); e *de production conchylicole*, na que se explicita o trazo semántico da acción funcional de producir pero tamén o obxectivo da dita acción.

3.4. Comentario dos resultados

Podemos extraer algúns indicios de parámetros xerais de comportamento a partir da análise efectuada:

1. Para denominar obxectos, medidas, procesos, estados, etc. pódese adoptar o punto de vista do obxecto mencionando algunha característica propia ou o punto de vista do home, vencellado á acción que este exerce sobre el. Isto explica exemplos como o número 8, onde *materia* e *peso* se opoñen a *chair*; ou tamén o exemplo 2, onde *dose* reflicte a visión do obxecto, mentres que *inxesta* vén definido en relación co home. Para os estados, sucede o mesmo coas variantes *seco* (obxecto) ou *égoutté* (home).
2. Noutros casos, a variación vén dada pola propiedade particular do obxecto que nos amosa a denominación.
 - a) Así, nas denominacións de organismos vivos temos múltiples maneiras de caracterizalo: pola forma (*ostra rizada*, *huître creuse*), pola procedencia (*ostión xaponés*, *huître japonaise*, *drague bretonne*), ou por calquera outra característica diferenciadora.
 - b) Para os obxectos ou instrumentos observamos como as denominacións poden resaltar tamén a forma (*bassin*), unha propiedade física (*peso*, *lourde*) ou o seu modo de funcionamento (*mecánica*, *vibrante*).
3. Algúns obxectos e persoas tamén veñen denominados a partir da operación que realizan, sendo esta considerada sempre desde a perspectiva humana. Pode tratarse do obxecto sobre o cal recae a acción, ou ben da operación que realizan (punto de vista do home): *draga*, *bassin de purification*, etc.
4. As accións puramente humanas tamén presentan variación en función do aspecto que se resalta. Pode tratarse do movemento (*récolte*), do resultado da acción (*producción*), do xeito de realizala (*culture*, *cría*), etc.
5. Noutros casos, as diferenzas explícanse pola presenza de dúas linguas diferentes. Cada sistema lingüístico impón unha determinada visión para os obxectos que nomea, que variará con respecto a outras linguas pero permanecerá inmutable no seu interior. Este é o caso de *marisqueo* e *conchyliculture*. Esta visión mantense en todas as unidades compostas que inclúan esta noción en francés (*activité conchylicole*, *bassin conchylicole*), e o mesmo acontecerá co galego (*sector do marisqueo*).

4. Conclusións

Á luz da nosa análise podemos afirmar que efectivamente existe unha motivación na denominación terminolóxica, e que a multiplicidade de denominacións que existen para representar un mesmo concepto indica que esta motivación non é única xa que responde a unha serie de factores dunha natureza que aínda non podemos determinar. Resulta evidente que cada denominación resalta unha serie de trazos e omite outros, ofrece un achegamento particular ao contido dese concepto e que este fenómeno produce un efecto na comunicación especializada. A pluralidade de visións que se obtén pode ter como finalidade facilitar a comprensión da mensaxe, contrariamente ao que se ten afirmado sobre a variación; probablemente só se trate do reflexo do noso proceso de conceptualización ou de manipulación de categorías mentais.

En calquera caso, con este artigo queda demostrada a pertinencia dunha análise das denominacións para explorar a estrutura dos conceptos especializados, así como a utilidade dun tratamento conxunto das variantes léxicas para atopar unha resposta ás causas máis profundas deste fenómeno.

Coa proposta dos camiños denominativos ábreñenos unha morea de portas para a investigación dos mecanismos que regulan a comunicación especializada. Con relación ao proceso denominativo, xorden unha serie de interrogantes que tan só avanzamos neste artigo. Existen uns parámetros que rexen a escolla da denominación, ou a escolla dunha variante denominativa sobre outra? En caso afirmativo, que elementos da comunicación as determinan? Quizais estea nas mans do criterio, consciente ou inconsciente do emisor? Ou tal vez veña determinado polo público, a situación, ou outros factores sociolingüísticos?

Seica o grao de informatividade dos elementos de nominación exerce unha influencia? Que trazos son máis informativos ca outros nun concepto determinado? Existe unha motivación universal á hora de denominar? En que medida é tributaria do sistema lingüístico no que xorde? Sexa cal for o camiño escollido, a resolución destes interrogantes hanos fornecer, sen dúbida, dunha maior comprensión do concepto especializado.

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- BÉJOINT, H.; THOIRON, P. (2001) *Le sens en terminologie*. Lyon: Presses Universitaires de Lyon, 2001.
- BOISSON, C. P. (1996) *Les dénominations de la règle à calcul*. Meta, 41, 4 (525-546).
- BOISSON, C. P. (2001) *Dénomination et 'vision'*. Linguistique de la dénomination, Cahiers de praxématique, 36 (141-168).
- CABRÉ, M. T. (1999) *La terminología: Representación y comunicación. Una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. (Sèrie Monografies, 3), 1999.

- CONSTANTIN DE CHANAY, H. (2001) *La dénomination: perspective discursive et interactive*. Linguistique de la dénomination, Cahiers de praxématique, 36 (169-188).
- DIKI-KIDIRI, M. (2000) *Une approche culturelle de la terminologie*. Terminologies Nouvelles, 21. Terminologie et diversité culturelle, (27-31).
- DIKI-KIDIRI, M. (2002) *La terminologie culturelle, fondement d'une localisation véritable*. En: Actas del VIII Simposio Iberoamericano de Terminología. Cartagena de Indias (Colombia), 2002. [En CD-Rom]
- FERNÁNDEZ SILVA, S. (2006) *La variación conceptual en terminología: estado de la cuestión y primeras observaciones* Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra. Trabajo de línea, 2006. [inédito]
- FREIXA, J. (2002) *La variació terminològica: anàlisi de la variació denominativa en textos de diferent grau d'especialització de l'àrea de medi ambient*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra (Sèrie Tesis, 3), 2002.
- FREIXA, J. (2005): *Variación terminológica: ¿por qué y para qué?* Meta, 50,4, Les Presses de l'Université de Montréal. ISSN: 1492-1421.
- FREIXA, J. (2006): *Causes of denominative variation in terminology: A typology proposal*. Terminology 12,1.(51-77) John Benjamins Publishing Company.
- GAUDIN, F. (2003) *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*. Bruxelles: De Boeck – Duculot, 2003.
- GEERAERTS, D. et al. (1994) *The Structure of Lexical Variation. Meaning, Naming and Context*. Berlin - New York: Mouton de Gruyter, 1994.
- KLEIBER, G. (1984) *Dénominations et relations dénominatives*. Langages, 76, (77-94).
- Kleiber, G. (2001) *Remarques sur la dénomination*. Linguistique de la dénomination, Cahiers de praxématique, 36. (21-44)
- KOCOUREK, R. (1991) *La langue française de la science et de la technique*. Wiesbaden: Brandstetter, 1991.
- LETHUILLER (1989) *La synonymie en langue de spécialité*. Meta, 34, 3 (443-449).
- PETIT, G. (2001) *Pour une conception lexicologique de la dénomination*. Linguistique de la dénomination, Cahiers de praxématique, 36. (93-115)
- SAGER, J.-C., KAGEURA, K. (1995) *Concept classes & conceptual structures: Their role and necessity in terminology*. Terminology and LSP linguistics. Studies in Specialized Vocabularies and texts. Actes de Langue française et de linguistique 7,8 (191-216).
- THOIRON (1996) *Avant-propos*. En: "La dénomination". Numéro spécial, Meta, 41,4.
- WÜSTER, E. (1979) *Einführung in die Allgemeine Terminologielehre und Terminologische Lexikographie*. Viena: Springer [Traducción castellana: (1998) *Introducción a la teoría general de la terminología y a la lexicografía terminológica*. M. T. Cabré (ed.). Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra], 1979.